

АЛБАНСЬКО-СЕРБСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ В КОСОВО (1990 – 1999 рр.)

У статті досліджується албансько-сербське протистояння в сербському автономному краї Косово в 1990 – 1999 рр.

Ключові слова: Автономний край Косово, албанська нацменшина, сербська національна політика, косовський конфлікт.

В 1945 – 1992 рр. на Балканському півострові існувала Союзна Федеративна Республіка Югославія (далі – СФРЮ), одним з суб'єктів якої була Соціалістична Республіка Сербія. В межах союзу Сербія була, так би мовити, федерацією у складі федерації. До її складу входили Автономні області Воєводина та Косово.

Упродовж другої половини ХХ ст. відбулось збільшення прав вищеназваних автономій у складі республіки. Зокрема, згідно тексту Конституції Соціалістичної Республіки Сербії 1974 р. органи самоуправління автономних країв мали право самостійно створювати законодавчу базу з питань, які не були врегульовані республіканськими законами (стаття 293). Всі рішення щодо Косово і Воєводини Белград змушений був погоджувати з місцевою владою автономій (стаття 294). Автономні краї не володіли правом виходу зі складу Сербії¹.

Політика федеративного центру щодо сербських автономій в СФРЮ проводилась під керівництвом її політичного лідера Й.Б.Тіто. Вона мала на меті збереження балансу між народами федерації. Проте, зважаючи на нестабільність і періодичні спалахи міжетнічної нетерпимості у багатонаціональному Косово, автономні права косовських албанців стали предметом обговорення в сербському суспільстві. Згідно Конституції Сербії 1990 р. вони були значно обмежені. Як наслідок в 1990-ті роки розгорнулася боротьба між політичними лідерами албанської нацменшини й керівництвом Сербії щодо статусу Косово. У 1998 – 1999 рр. конфлікт переріс у складну кризу, до врегулювання якої долучилось міжнародне співтовариство.

Що стосується хронології албансько-сербського протистояння в Косово, то автор, взявши за основу періодизацію "балканської кризи" П.Рудякова², вважає за доцільне виокремити його наступні етапи: 1) зниження прав Косово до статусу територіальної автономії (1988 – 1990 рр.); 2) створення албанцями краю власних паралельних органів влади і мирний опір політиці Белграду (1990 – 1996 рр.); 3) діяльність терористичної Армії Визволення Косово (далі – АВК) на території Косово (1996 – 1999 рр.); 4) втручання міжнародного співтовариства у врегулювання конфлікту (осінь 1998 – 1999 рр.); 5) військова акція НАТО на території Союзної Республіки Югославії (березень – червень 1999 р.); 6) перебування Косово під міжнародним протекторатом Місії ООН (починаючи з червня 1999 р.).

В період з 1988 по 1990 р. Косово втратило свою широку самостійність. Політичний апарат автономного краю потрапив під контроль Президента Сербії С.Мілошевича³. За повідомленням Посольства України в Белграді, албанські ЗМІ були "приведені до порядку", а політичні лідери заарештовані⁴.

У липні 1990 р. косовський парламент прийняв Декларацію про незалежність⁵. Згідно з документом, Косово було проголошене "конституційно-політичним утворенням рівноправних націй і громадян, в якому албанці, будучи більшістю і водночас одним із найбільш чисельних народів Югославії, так само як і серби та інші народи Косово, вважаються нацією, а не меншиною"⁶. П'ятого липня 1990 р. влада Сербії призупинила діяльність парламенту і уряду Косово, мотивуючи своє рішення беззаконням і порушенням порядку в краї⁷. Опираючись на

положення Декларації про незалежність, розпущений парламент Косово на таємному зібранні в місті Качаник у вересні 1990 р. затвердив конституцію республіки Косово, яка не була визнана офіційним Белградом⁸. В тексті конституції зазначалося, що самопроголошена республіка Косово є демократичною державою албанського народу і людей інших національностей, які мають її громадянство. Документ також містив пункт про "неподільність і повний суверенітет Республіки Косово, офіційною мовою якої була албанська". Основний закон краю підтверджував право громадян інших національностей використовувати свою символіку, гарантував рівність громадян в їх правах і обов'язках⁹.

Водночас 28 вересня 1990 р. була прийнята нова Конституція Сербії, відповідно до якої Косово втрачало свій попередній статус. В Конституції Сербії було проголошено, що "територія Республіки – єдина, неділима і невідчужувана" (стаття 4). Автономний край Косово і Метохія розглядався як форма територіальної автономії (стаття 6). Програми економічного, наукового, технологічного, демографічного, регіонального і соціального розвитку краю ставились у залежність від плану розвитку Республіки Сербії. Повноваження органів самоврядування Косово зводились до виконання законів та інших нормативних актів Республіки Сербії (стаття 109). Одночасно передбачались механізми вирішення спірних питань між Белградом і Пріштиною на користь федеративного центру. Зокрема, в разі невиконання республіканського рішення органом автономного краю, передбачався порядок, згідно якого республіканський орган міг безпосередньо забезпечити його виконання (стаття 112)¹⁰.

Отже, Конституція Сербії 1990 р. і конституція, прийнята албанцями в місті Качаник, містили положення, які суперечили одне одному. Прийняття цих документів свідчило про існування двох взаємовиключних за змістом варіантів розвитку автономії Косово, носіями яких були серби та албанці. Непримиренність сторін у цьому питанні визначили розвиток краю впродовж наступних років.

Масовий виступ албанського населення за свої права в 1990 р. було швидко придушено. На знак протесту албанці бойкотували вибори до органів влади Сербії в тому ж році. Натомість в жовтні 1991 р. вони провели свій референдум про незалежність і суверенітет, багатопартійні вибори до парламенту і вибори президента республіки, які з боку офіційної югославської влади були визнані недійсними. За результатами референдуму, албанське населення автономії продемонструвало однакостанність у питанні підтримки незалежності Косово. При 89% явці на дільниці для голосування, 87% учасників висловились "за"¹¹.

В такій ситуації сербська влада застосувала тиск і заходи примусу щодо албанців краю. Були закриті албанські заклади освіти і Академія науки та мистецтва, припинені передачі албанською мовою на радіо і телебаченні¹². Водночас відмова більшості албанців підписати заяву про лояльність владі призвела до масових звільнень їх з державної служби¹³. З листопада 1991 р. майже на 450 підприємствах Косово була введена трудова повинність для робітників албанської національності¹⁴.

Формою протесту албанців став пасивний спротив усьому сербському. Учні та студенти албанської національності перестали відвідувати навчальні заклади, в яких навчання проводилось за сербськими програмами і продовжили навчання у не призначених для цього приватних будинках¹⁵. Ігноруючи всі ініціативи Белграду, албанці Косово заявляли про своє невизнання легітимності конституційного ладу в країні. Албанські лідери звинувачували сербів в утисках. Зокрема, закони про трудову повинність в умовах надзвичайного стану, про освіту в Косово, про ЗМІ, про створення громадських підприємств, на думку албанців Косово, дискримінували їх права¹⁶.

Влітку 1990 р. в Косово були створені перші політичні партії національної спрямованості. Останні спочатку вимагали скасування дискримінаційних законів, повернення Косову автономії і проведення двосторонніх переговорів. Згодом, не знайшовши розуміння з боку офіційного Белграда, вони визначались на користь відокремлення Косово. Найбільш чисельною албанською партією був Демократичний союз Косово (далі – ДСК), основною метою якого було досягнення суверенності і незалежності Косово мирним шляхом¹⁷. Лідер політичної партії І.Ругова був автором концепції паралельної албанської держави в Косові і вважався гарантом прозахідної орієнтації Косовських албанців¹⁸. Одним з політичних методів боротьби за незалежність Косова ДСК обрав повне ігнорування албанським населенням внутрішньо-політичного життя Сербії¹⁹.

ДСК став політичною силою, яка одноосібно очолювала рух албанців до 1996 р., коли на політичну сцену вийшли прихильники радикальних методів боротьби за незалежність краю. В свою чергу, правлячі партії Сербії не надавали проблемі належної уваги до часу активізації збройного спротиву АВК²⁰.

Координаційна Рада албанських політичних партій Югославії під головуванням І.Ругови 12 жовтня 1991 р. прийняла "Політичну декларацію", в якій визначила три можливі варіанти вирішення албанського питання в СФРЮ. Враховуючи можливі варіанти вирішення в майбутньому проблеми державних кордонів федерації та адміністративних кордонів між республіками, в тексті документу передбачались такі кроки: 1) вступ Косово на правах суверенної і незалежної держави до Співдружності нових суверенних країн Югославії; 2) створення Албанської Республіки на таких самих засадах, що й Республіка Сербія; 3) об'єднання албанців Косово з Албанією через проведення референдуму²¹.

Обраний у травні 1992 р. парламент Косово призначив І.Ругова на посаду президента невизнаної республіки Косово. Проте через місяць парламент був визнаний сербською владою незаконним і розігнаний за допомогою сербської поліції²². У своїй заяві від 22 червня 1992 р. Уряд Республіки Сербія вказав, що проведені в Косово вибори і заява про зібрання Скупщини краю є антиконституційними, а їх організатори будуть відповідати перед законом.

Недалекоглядну політику примусу щодо албанців Косово президент Сербії С.Мілошевич вважав цілком виправданою метою побудови нової сильної Сербії. Заперечуючи факти порушення прав людини в автономному краї, сербський лідер проблему Косово характеризував як зіткнення влади країни з сепаратистським албанським рухом, метою якого є приєднання до Албанії. При цьому С.Мілошевич повністю відкидав ідею надання краю особливого статусу²³. Така позиція формувала в очах міжнародної громадськості образ Сербії як недемократичної країни, в якій не дотримуються прав національних меншин.

У квітні 1992 р. югославські республіки Сербія та Чорногорія утворили нову державу – Союзу Республік Югославія (далі СРЮ). Країна одразу опинилась у центрі громадянських воєн на території югославських республік Хорватії та Боснії і Герцеговини. Щодо СРЮ були застосовані міжнародні санкції.

В 1992 – 1995 рр. сербська влада та суспільство першочергову увагу приділяли проблемам санкцій міжнародного співтовариства щодо СРЮ та сербського населення, яке внаслідок розпаду СФРЮ опинилось за межами Сербії. В цей період чорногорське керівництво підтримувало союз із Сербією, а ситуація в Косово стабілізувалась і відійшла на другий план. Разом з тим на другому з'їзді провладної Соціалістичної Партії Сербії у жовтні 1992 р. учасники форуму розглянули питання національних меншин у Сербії. За останніми визнавалось право на користування рідною мовою, збереження культурних традицій, безперешкодну діяльність в сфері освіти. Проте національні меншини не наділялись правом на самовизначення аж до відокремлення, яке належало тільки сербам і чорногорцям²⁴.

Необхідність продемонструвати європейським країнам толерантність щодо національних меншин в умовах санкцій призвела до зміни в політиці владних органів Сербії в бік відкритого підкреслення етнічного рівноправ'я в країні. Були ініційовані кілька фольклорних фестивалів, наукових конференцій з проблеми, видрукувано книги мовами меншин²⁵.

Несподіваною була заява Скупщини Сербії в березні 1993 р., яка визнавала недійсними закони про припинення діяльності Скупщини і Уряду Автономного краю Косово і Метохії. У зверненні парламенту ініціювалось проведення виборів до "нової Скупщини". Проте президент невизнаної Республіки Косово І.Ругова назвав заклики Белграду "безпредметною розмовою". Він офіційно заявив, що "албанці не вийдуть ні на які вибори, тому що вони вже обрали свої органи влади". Таким чином, ініціативи сербської сторони до діалогу в 1993 р. були відкинуті²⁶.

Водночас офіційні представники Белграду запевняли, що їх держава ніколи не погодиться із виходом краю зі складу СРЮ. Заступник міністра закордонних справ СРЮ Р.Богданович під час свого перебування у Києві 23 – 24 травня 1994 р. заявив: "...визнаючи за албанською меншиною Косово всі відповідні права, керівництво країни зробить все, щоб втримати ситуацію під контролем і не допустити поширення конфлікту на територію СРЮ"²⁷.

Над вирішенням косовської проблеми також активно працювали науковці. Шостого червня 1996 р. президент Сербської Академії наук і Мистецтв А.Деспич виступив із доповіддю про

Косово. Він наголосив, що виходом з ситуації могло б бути надання албанцям права на створення незалежної країни у спосіб відокремлення частини території Сербії. У разі втілення в життя такого варіанту, пропонувалось розпочати переговори з тими, хто наполягав на відокремленні Косово про мирне і цивілізоване розлучення. Цей шлях, за словами А.Деспича, був досить прийнятним²⁸.

Такі висловлювання А.Деспича викликали різко негативну реакцію в сербських ЗМІ²⁹. Реакція сербського суспільства на слова провідного науковця країни продемонструвала його неготовність до компромісів у цьому питанні.

В жовтні 1996 р. у зв'язку з врегулюванням ситуації в Боснії і Герцеговині були зняті санкції міжнародного співтовариства щодо СРЮ³⁰. Офіційний Белград був зацікавлений у вирішенні косовської проблеми також у зв'язку з тим, що питання статусу албанської меншини було умовою скасування так званої "зовнішньої стіни санкцій". В цей час політичні лідери Косово погоджувались розпочати діалог з Сербією за таких умов: звільнення всіх політв'язнів, припинення політичних репресій, повернення на робочі місця албанців, яких звільняли з роботи, відновлення в повному обсязі роботи албаномовних ЗМІ, нормалізація роботи албанських шкіл і університетів³¹.

В 1996 р. відбулись переговори С.Мілошевича та І.Ругови. За їх наслідками першого вересня 1996 р. між Белградським та Пріштинським університетами було підписано Угоду про освіту, в якій висловлювалась необхідність врегулювати питання освіти у Косово. В рамках домовленості планувалось: вирішити ситуацію з невизнанням албанських атестатів у Сербії, допомогти вирішити проблему фінансування, забезпечити приміщеннями паралельні закладам освіти Косово. Але позитивних зрушень так і не відбулося³².

Натомість на початку 1996 р. мирні методи боротьби ДСК були піддані критиці з боку албанського суспільства. Біля витоків радикалізації політики албанців стояв письменник і дисидент А. Демачі. У своєму інтерв'ю Белградському "Телеграфу" він закликав до перегляду політичної тактики.

Наприкінці 1996 р. на території Косово почала активно діяти АВК, яка орієнтувалась на силові методи боротьби. Керівництво АВК висунуло ідею привернення уваги міжнародного співтовариства до албанської проблеми у Сербії. Як перехідний етап на шляху незалежності Косово пропонувався міжнародний протекторат. Досягнути успіху АВК планувала за допомогою збройної боротьби. Наслідками її в 1996 р. було 31 зіткнення АВК і сил внутрішніх справ Сербії. В 1997 р. їх число збільшилось до 55 зіткнень.

Поширення радикальних ідей в албанському національному русі загрожувало політиці ДСК³³. Ще однією силою були студенти "тіньового" університету Пріштини. Протести останніх в жовтні 1997 р. отримали широку підтримку громадськості Косово і значно підірвали авторитет президента невизнаної Республіки Косово І.Ругови³⁴. Таким чином, албанське суспільство, впродовж першої половини 90-х рр. XX ст. очолюване ДСК та І.Руговою, розчарувалось у мирних методах боротьби за незалежність Косово і підтримало радикальні сили.

Потрібно наголосити, що на середину 90-х рр. XX ст. склалась ситуація, коли сербські політики та суспільство не хотіли йти на компроміс у конфлікті, а серед албанців Косово все більшою підтримкою користувались радикальні сили.

Водночас проблема викликала занепокоєння міжнародної спільноти. Офіційна влада Сербії здійснювала певні кроки, намагаючись покращити свій імідж на міжнародній арені. Зокрема з метою поліпшення відносин зі США, уряд СРЮ дав дозвіл відкрити в червні 1996 р. Інформаційний центр США у Пріштині. Перебуваючи у Белграді в лютому цього ж року, держсекретар Сполучених Штатів В.Крістофер заявив, що Представництво в Пріштині буде займатись здійсненням громадянських та політичних прав, в чому США вбачали великий інтерес³⁵.

Відкриття центру албанські політики автономного краю сприйняли як значну подію для всього населення Косово. Вони стверджували, що після довгої апатії і безнадійності, це був перший конкретний знак того, що справа зрушила з "мертвої точки". Водночас сербська частина Косово й серби поза межами краю різко негативно оцінили факт відкриття Інформаційного центру США. Найбільш радикальні з них підкреслювали, що це робиться з метою повернення Косово колишньої автономії, або навіть повного відокремлення від Сербії³⁶.

Заходи керівництва Сербії у питанні міжнаціональних відносин в державі критикувала політична опозиція. Демократична коаліція "Заєдно" перед виборами 1997 р. ставила перед собою наступні програмні цілі: 1) вирішити косовське питання за допомогою відкритості, терпіння і доброї волі, беручи до уваги суверенітет СРЮ і територіальну цілісність Сербії; 2) кожне рішення по Косову, включаючи і широку автономію, повинно бути висловлене у формі угоди, бути "ясним і носити довготривалий характер"; 3) відновити роботу шкіл, зменшити політичну і військову присутність, амністувати політичних в'язнів, встановити локальний контроль над лікувальними закладами³⁷. Позиція демократичної опозиції важлива тим, що вона викривала слабкі сторони національної політики офіційної влади.

Разом з тим, у відповідь на активізацію діяльності АВК сербська влада у березні 1998 р. посилила тиск на албанців Косово³⁸. Загострення протистояння закономірно призвело до його інтернаціоналізації. Рада Безпеки ООН закликала сторони до пошуку шляхів мирного розв'язання конфлікту та заборонила поставки озброєння до СРЮ у своїй Резолюції № 1160 від 31 березня 1998 р.³⁹

За словами Р.Детреза, С.Мілошевич під міжнародним тиском був ладен вдатися до розширення автономії Косово. Проте очевидним було те, що сербський лідер побоювався втратити підтримку населення. Приміром головний конкурент С.Мілошевича В.Шешель завжди намагався використати "націоналістичну карту" в боротьбі за електорат. Його стійким переконанням була необхідність виселення всіх албанців з Косово. Представники демократичної опозиції В.Драшкович і З.Джинжич вирішенням проблеми бачили відповідно у наданні широкої автономії краю з одночасним перейменуванням його на Стару Сербію та повній децентралізації Сербії⁴⁰.

Вихід з ситуації С.Мілошевич спробував знайти через переговори з албанським лідером. В травні 1998 р. відбулась зустріч С. Мілошевича та І.Ругови. Проте наслідки її були мінімальними. Лідери сторін також відкинули ініціативу Німеччини і США про включення в переговори АВК. Натомість влітку 1998 р. радикальні сили Косово поставили вимогу відмінити закони, прийняті після 1989 р. і визнати незалежність краю, що було неприйнятно для сербської сторони⁴¹.

Непоступливість сторін призвела до посилення збройного протистояння між сербськими силами безпеки та бойовиками АВК влітку 1998 р. Збройні формування албанців взяли під свій контроль південні райони краю. Проте в серпні – вересні 1998 р. серби придушили основні осередки опору і взяли Косово під свій контроль⁴².

Реакцією міжнародного співтовариства було збільшення тиску на керівництво СРЮ у межах від введення санкцій до заяв про наміри збройного втручання⁴³. Зокрема, Резолюція РБ ООН № 1199 від 23 вересня 1998 р. зобов'язувала Белград вдатись у Косово до наступних дій: припинення всіх військових операцій, виведення сербських сил безпеки з краю, створення умов для повернення біженців, моніторингу конфлікту, вільного доступу міжнародних організацій на косовську територію і пошуку політичного вирішення проблеми⁴⁴.

Погрозами військового втручання міжнародне співтовариство схилило С.Мілошевича вивести війська з Косово і допустити на територію краю місію спостерігачів ОБСЄ. Проте в січні 1999 р. албанські радикали порушили перемир'я і конфлікт розгорівся з новою силою. Внаслідок загибелі мирного населення с. Рачак 15 січня 1999 р. в ході збройного протистояння, сербська сторона зазнала чергової хвилі осуду з боку світової громадськості. Переговори в Рамбуйє поблизу Парижа 6 – 23 лютого 1999 р. та другий раунд переговорів у березні 1999 р. не принесли очікуваних результатів і ще більше налаштували міжнародне співтовариство проти керівництва СРЮ. Найбільш болючим для Белграду під час переговорів було питання допущення на територію Косово міжнародного контингенту. Зрештою з 24 березня по 10 червня 1999 р. територія СРЮ зазнала бомбових ударів НАТО.

Слід відмітити, що лідери сторін конфлікту намагалися домовитись в розпал військової акції НАТО. В травні 1999 р. відбулась зустріч С. Мілошевича та І.Ругови, під час якої президент невизнаної Республіки Косово закликав до закінчення війни. Була досягнута також домовленість про щотижневі зустрічі представників сторін для вирішення спільних проблем⁴⁵. Проте переговори викликали незадоволення албанців Косово і зумовили катастрофічне падіння популярності І.Ругови, який був змушений протягом травня – червня 1999 р. залишити територію краю⁴⁶.

Військова операція НАТО в СРЮ завершилась з підписанням резолюції РБ ООН № 1244 від 10 червня 1999 р., яка була гарантією суверенітету країни на території Косово. Відповідно до документу з Косово виводились сили безпеки Сербії і розформувалась АВК. Одночасно на територію краю допускався міжнародний персонал та військовий контингент. Формувалась також тимчасова адміністрація для Косово, створювались умови для повернення біженців⁴⁷.

З часу підписання документу сербською стороною, косовське питання перестало бути виключно внутрішньою справою Республіки Сербія і потрапило в залежність від рішень міжнародного співтовариства. Починаючи з червня 1999 р. економічна політика в Косово проводилась незалежно від Белграду і під керівництвом Тимчасової міжнародної адміністрації ООН у краї.

Підсумовуючи, варто наголосити, що албансько-сербське протистояння в Косово вилилось у кризу наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Косовський конфлікт 1998 – 1999 рр., на думку автора, був зумовлений нашаруванням наступних передумов і факторів:

1. Конфліктний потенціал у Косово був закладений в 1990 р., ставши наслідком державних перетворень у Сербії та непродуманої політики С. Мілошевича та його прибічників.

2. Албанці в 90-х рр. ХХ ст. не визнавали легітимності влади Белграду і вдавались до різних форм опору від легітимних мирних до радикальних збройних.

3. Складність виявлення і знешкодження збройних груп АВК силами безпеки Сербії полягала в тому, що це були партизанські формування, які користувались широкою підтримкою населення.

4. Спираючись на принципи Гельсінських угод 1975 р. С. Мілошевич цілком виправдано дії міжнародного співтовариства у 1998 – 1999 рр. вважав втручанням у внутрішні справи Сербії.

5. У 1999 р. югославський президент, побоюючись втрати авторитету в суспільстві, яке ще жило героїчними спогадами про участь сербів у двох світових війнах, не зважився допустити міжнародні війська на територію Сербії для роз'єднання сторін конфлікту.

6. Вихід з ситуації С. Мілошевич бачив у переговорах з прихильником легальних методів політичної боротьби І. Руговою і категорично відкидав компроміс з терористичною АВК.

7. Міжнародне співтовариство, зіткнувшись в першій половині 90-х рр. ХХ ст. з грубими порушеннями прав людини в ряді держав (Ірак, Сомалі, Руанда, БіГ) активно розробляло механізми так званої "гуманітарної інтервенції". За таких обставин і враховуючи зростаюче число жертв серед мирного населення, міжнародні посередники зважились на рішуче втручання у конфлікт між сербами і албанцями у Косово.

Невизначеність з приводу статусу автономного краю перетворилась на болючу проблему сербської державності. Косовська проблема також стала джерелом нестабільності в регіоні Балкан на початку ХХІ ст.

¹ Устав СР Србије, Устав САП Војводине, Устав САП Косова из 1974 године / уредник П. Младеновић. – Београд, 1974. – 198 с.

² Рудяков П. "Балканська криза" (1991 – 2001 рр.): характер, особливості, наслідки // Політична думка, 2001. – № 1 – 2. – С. 79.

³ Гудби Дж. Принципы, лидеры и применение силы // Неразделенная Европа: Новая логика мира в американо-российских отношениях. – М., 2000. – С. 181.

⁴ Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України (далі – ГДА МЗС України). – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 85.

⁵ Мартынова М. Балканский кризис: народы и политика. – М., 1998. – С. 307.

⁶ Косовский синдром: генезис, риски, геостратегические последствия / Конфликт в Косово и международная безопасность. Под. ред. С. Романенко, Б. Шмелева, А. Улуняна. – М., 2009. – 252 с. // Мировая экономика и международные отношения, 2010. – № 12. – С. 119.

⁷ Югославия в огне: документы, факты, комментарии (1990 – 1992) / отв. ред. Е. Гуськова: Фонд югославских исследований и сотрудничества "Славянская летопись". – М., 1992. – Т. 1. Современная история Югославии в док. – С. 59.

⁸ Детрез Р. Косово. Отложената независимост. А. Данчева-Монолова (прев). – Б.М., 2008. – С. 123.

⁹ Косовский синдром: генезис, риски, геостратегические последствия / Конфликт в Косово и

- международная безопасность. Под. ред. С.Романенко, Б.Шмелева, А.Улуняна. – М., 2009. – 252 с. // *Мировая экономика и международные отношения*, 2010. – № 12. – С. 119.
- ¹⁰ Устав Републике Србије 1990 г. / (приредили Владан Кутлешкић и Богољуб Милосављевић). – Београд: Службени гласник Републике Србије, 1990. (Смедерево: "Дмитрије Давидовић"). – 168 с.
- ¹¹ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 85 – 88.
- ¹² Косово: сепаратизм или самоопределение: Материалы круглого стола (1998 г.) / Н.Смирнова, А.Язькова, Б.Шмелев, С.Романенко, П.Кандель // *Мировая экономика и международные отношения*, 1998. – № 9. – С. 105.
- ¹³ Детрез Р. Вказ праця. – С. 121.
- ¹⁴ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 85.
- ¹⁵ Там само.
- ¹⁶ Мартынова М. Вказ. праця. – С. 307
- ¹⁷ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 86.
- ¹⁸ Маначинський О. Косово і Метохія: історичні перехрестя. – К., 2001. – С. 24.
- ¹⁹ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 88.
- ²⁰ Пономарева Е. Политическое развитие постюгославского пространства (внутр. и внешн. факторы). – М., 2007. – С. 74 – 75.
- ²¹ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 87.
- ²² Мартынова М. Вказ. праця. – С. 307.
- ²³ Югославия в огне: документы, факты, комментарии (1990 – 1992) / отв. ред. Е.Гуськова: Фонд югославских исследований и сотрудничества "Славянская летопись". – М., 1992. – Т. 1. Современная история Югославии в док. – С. 314 – 317.
- ²⁴ Osnove programa Socijalističke partije Srbije, održanom 23 i 24 oktobra 1992 godine u Beogradu [Электронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.angelfire.com/my/vekasjanos/EBib/EDok92/d921024a.html>
- ²⁵ Мартынова М. Вказ. праця. – С. 291.
- ²⁶ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 10 (110). – Арк. 86.
- ²⁷ Там само. – Спр. 3 (142/1). – Арк. 6.
- ²⁸ Там само. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 82.
- ²⁹ Там само.
- ³⁰ Применение санкций в соответствии с главой VII Устава ООН. Бывшая Югославия [Электронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/russian/sc/sanctions/former_yugoslavia.htm
- ³¹ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 89.
- ³² Мартынова М. Вказ. праця. – С. 308.
- ³³ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 88.
- ³⁴ Мартынова М. Вказ. праця – С. 313 – 314.
- ³⁵ ГДА МЗС України. – Ф. 8. – Оп. 175. – Спр. 13 (700). – Арк. 8, 90.
- ³⁶ Там само. – Арк. 90.
- ³⁷ Там само. – Спр. 21 (700). – Арк. 44.
- ³⁸ Маначинський О. Вказ. праця. – С. 38.
- ³⁹ Резолюция 1160 (1998), принятая Советом Безопасности на его 3868-м заседании, 31 марта 1998 г. [Электронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1998/res1160.htm>
- ⁴⁰ Детрез Р. Косово. Отложената независимост. А. Данчева-Монолова (прев). – Б.М., 2008. – С. 151.
- ⁴¹ Мартынова М. Балканский кризис: народы и политика. – М., 1998. – С. 317.
- ⁴² Маначинський О. Косово і Метохія: історичні перехрестя. – К., 2001. – С. 40.
- ⁴³ Боднар В. Балканізація Європи / В. Боднар // *Політика і час*, 2000. – № 7 – 8. – С. 49.
- ⁴⁴ Резолюция 1199 (1998) принятая Советом Безопасности на его 3930-м заседании, 23 сентября 1998 г. [Электронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1998/res1199.htm>
- ⁴⁵ Детрез Р. Вказ. праця. – С. 179.
- ⁴⁶ Улуняна А. Косово после Руговы // *Новое время*. – 2006. – № 5. – С. 34 – 35.

⁴⁷ Резолюция 1244 (1999), принятая Советом Безопасности на его 4011-м заседании, 10 июня 1999 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1999/res1244.htm>

В статье исследуется албано-сербское противостояние в сербском автономном крае Косово в 1990 – 1999 гг.

Ключевые слова: Автономный край Косово, албанское нацменьшинство, сербская национальная политика, косовский конфликт.

The article deals with the Albanian-Serbian confrontation in the Serbian autonomous province of Kosovo in 1990 – 1999.

Keywords: Autonomous Province of Kosovo, Albanian minority, Serbian national policy, Kosovo conflict.